

स्वामी रामानंद तीर्थ
मराठवाडा विद्यापीठ,
विष्णुपूरी, नांदेड ४३१६०६

बहिस्थ शिक्षण केंद्र

एम.ए. (बहिस्थ शिक्षण)

द्वितीयवर्ष

विषय : अर्थशास्त्र

अभ्यासक्रम

शै.वर्ष २०२३—२४

एम.ए. बहस्थ शिक्षण द्वितीयवर्ष
विषय अर्थशास्त्र
अभ्यासक्रम

उद्दिष्टे

दूरस्थ विद्यार्थ्यांना —

- १) भारतीय वित्तीय प्रणालीचा परिचय करून देणे.
- २) राज्य आणि संघ यांच्या वित्तीय संबंधाची ओळख करून देणे.
- ३) राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय व्यापार प्रवाहाची ओळख करून देणे.
- ४) भारतीय बँकींग प्रणालीचा परिचय करून देणे.
- ५) संशोधन साहित्याची ओळख करून देणे.
- ६) संशोधनातील उपयोजित साधनांचा परिचय करून देणे.
- ७) संशोधन कौशल्याचा विकास करणे.

एम.ए. बहस्थ शिक्षण (द्वितीय वर्ष)
अर्थशास्त्र अभ्यासक्रम
पेपरशिर्षक

- पेपर क्र. ०५ सार्वजनिक वित्त
पेपर क्र. ०६ अंतरराष्ट्रीय अर्थशास्त्र
पेपर क्र. ०७ बँका व वित्त पध्दती
पेपर क्र. ०८ अर्थशास्त्रीय संशोधन पध्दती
-

५.१ सार्वजनिक वित्त — ओळख

५.१.१ प्रस्तावना

- अर्थ
- स्वरूप
- व्याप्ती

५.१.२ सार्वजनिक वित्ताचे महत्व

- महत्व
- उद्दिष्टे

५.१.३ तत्वे

- सार्वजनिक वित्ताची मुलतत्वे
- सार्वजनिक वित्ताचे प्रकार

५.२ सार्वजनिक खर्च

५.२.१ प्रस्तावना

- अर्थ, व्याख्या व स्वरूप
- सार्वजनिक खर्चाची उद्दिष्टे

५.२.२ सार्वजनिक खर्च : वाढ व सद्यस्थिती

- सार्वजनिक खर्चाचे वर्गिकरण
- सार्वजनिक खर्चाच्या प्रवृत्ती
- सार्वजनिक खर्च वाढीची कारणे

५.२.३ सार्वजनिक खर्चाचे परिणाम

- सार्वजनिक खर्चाचे सिध्दांत
- वंगनर यांचा सरकारच्या वाढत्या कार्याचा नियम
- वाइजमन — पिकॉक परिकल्पना

५.३ सार्वजनिक उत्पन्न

५.३.१ सार्वजनिक उत्पन्न

- अर्थ
- स्वरूप
- महत्व

५.३.२ सार्वजनिक उत्पन्नाचे स्रोत

- महसुली प्राप्ती आणि भांडवली प्राप्ती
- कर प्राप्ती व करेत्तर प्राप्तीतील फरक

५.३.३ केंद्र सरकारच्या महसूली उत्पन्नाची सद्यस्थिती प्रवृत्ती

५.४ केंद्र व राज्य वित्तीय संबंध व वित्त आयोग

५.४.१ केंद्र राज्य वित्तीय संबंध

- संविधानातील तरतुदी

- कार्याचे वितरण
- उत्पन्नाचे वितरण

५.४.२ उत्पन्नाचे स्रोत

- केंद्र सरकारचे उत्पन्नाचे स्रोत
- राज्य सरकारचे उत्पन्नाचे स्रोत

५.४.३ वित्त आयोग

- संविधान
- कार्यपध्दती
- बारावा वित्त आयोग
- तेरावा वित्त आयोग

५.५ स्थानिक वित्त

५.५.१ स्थानिक वित्त

- अर्थ
- स्वरूप
- कार्य
- महत्व

५.५.२ स्थानिक स्वराज्य संस्था

- महानगरपालीका
- नगर पालीका
- नगर परिषद
- जिल्हा परिषद
- पंचायत समिती
- ग्राम पंचायत

५.६ अर्थसंल्प

५.६.१ अर्थसंकल्प

- अर्थ
- स्वरूप
- प्रकार

५.६.२ केंद्रीय अर्थसंकल्प

- अलीकडील काळातील केंद्रीय अर्थसंकल्प

५.६.३ राज्य सरकारचा अर्थसंकल्प — अलीकडील प्रवृत्ती संदर्भ ग्रंथावली

- ०१) रायखेलकर / दामजी() भारतीय अर्थव्यवस्था,
 ०२) प्रमोद देशमुख() भारतीय अर्थशास्त्र,
 ०३) प्रा. डॉ. राम देशमुख() सार्वजनिक वित्त,

04) H.L. Ahuja (1996) Modern Economics,

05) Ashwini Mahajan & Gaurav Datt (2014) Indian Economy, S.Chand & Company, New Delhi.

06) Bhalerao Nirmal & Desai S.M. (2014) Bhartiya Arthvyavstha, Nirali Publication, Pune.

- ६.१ अंतरराष्ट्रीय अर्थशास्त्र परीचय
- ६.१.१ आंतरक्षेत्रीय व्यापार आणि आंतरराष्ट्रीय व्यापार
- ६.१.२ आंतरराष्ट्रीय व्यापाराचे महत्व
- ६.१.३ आंतरराष्ट्रीय व्यापारातील विश्लेषणात्मक संकल्पना
- उत्पादन शक्यता वक्र
 - समुदाय समवृत्ती वक्र
 - प्रस्ताव वक्र
 - व्यापार समवर्ती वक्र
- ६.२ आंतरराष्ट्रीय व्यापार सिध्दांत
- ६.२.१ आंतरराष्ट्रीय व्यापाराचे सनातनवादी सिध्दांत
- अँडम स्मिथचा निरपेक्ष खर्च लाभ सिध्दांत
 - रिकार्डोचा तुलनात्मक खर्च लाभ सिध्दांत
- ६.२.२ आंतरराष्ट्रीय व्यापाराचे आधुनिक सिध्दांत
- हेक्चर ओहलीनचा सिध्दांत
 - लिओन्टीफचा विरोधाभास
- ६.३ आंतरराष्ट्रीय व्यापारातील लाभ आणि व्यापारशर्ती
- ६.३.१ व्यापार शर्ती
- वस्तू व्यापार शर्ती
 - उत्पन्न व्यापार शर्ती
 - एक घटक व्यापार शर्ती
 - द्विघटक व्यापार शर्ती
 - व्यापार शर्तीवर परिणाम करणारे घटक
- ६.३.२ व्यापार लाभ
- अर्थ आणि मापण
 - सनातनवादी व्यापार लाभ दृष्टीकोन — अँडम स्मिथ, रिकार्डो—माल्थस
 - आधुनिक व्यापार लाभ दृष्टीकोन
 - व्यापार लाभ निर्धारित करणारे घटक
- ६.४ आंतरराष्ट्रीय व्यापारातील अडथळे
- ६.४.१ मुक्त व्यापार आणि संरक्षण व्यापार धोरण
- ६.४.२ प्रशुल्क अडथळे
- अर्थ
 - प्रकार
 - परिणाम
 - पर्याप्त प्रशुल्क
- ६.४.३ बिगर प्रशुल्क अडथळे
- अर्थ

- वर्गीकरण
 - प्रकार
- ६.५ व्यवहार तोल
- ६.५.१ व्यवहार तोल
- अर्थ व संरचना — चालू खाते आणि भांडवली खाते
- ६.५.२ व्यवहार तोलातील असमतोल
- ६.५.३ व्यवहार तोल — समायोजन तंत्र
- लवचिकता दृष्टीकोन
 - शोषण दृष्टीकोन
 - मौद्रिक दृष्टीकोन
- ६.६ आंतरराष्ट्रीय मुद्रा व्यवस्था
- ६.६.१ ब्रिटन — वुड व्यवस्था
- आंतरराष्ट्रीय वित्त व्यवस्था सद्यस्थिती
- ६.६.२ आंतरराष्ट्रीय नाणे निधी
- संघटन
 - उद्दिष्ट्ये
 - कार्यपध्दती
 - भारत आणि आंतरराष्ट्रीय नाणेनिधी
- ६.६.३ जागतिक बँक
- संघटन
 - उद्दिष्ट्ये
 - कार्यपध्दती

संदर्भ ग्रंथ

- ०१)डॉ. जी.एन. झामरे () भारतीय अर्थव्यवस्था विकास व पर्यावरणात्मक अर्थशास्त्र,
- ०२)डॉ. रूद्रदत्त के.पी.एम.सुंदरम () भारतीय अर्थव्यवस्था,
- ०३)डॉ. रावसाहेब जाधव () भारतीय अर्थव्यवस्थेच्या विकास विषयक समस्या
- ०४)प्रा. एन.एल. चव्हाण () भारतीय अर्थव्यवस्था,
- ०५)डॉ. डी.आर. जगताप () भारतीय अर्थव्यवस्था एक दृष्टीक्षेप,.....
- 06) M. L. Jhingan International Economics, Vrinda Publication (P) Ltd, Delhi
- 07)K. C. Rand & K. N. Varma (2015) International Economics, Vishal Publication & Company, Delhi.

७.१ व्यापारी बँका

७.१.१ प्रस्तावना

- बँक — अर्थ
- बँकेची व्याख्या
- बँकांची रचना

७.१.२ व्यापारी बँका

- कार्ये
- तत्वे
- ताळेबंद
- पतनिर्माती प्रक्रिया

७.१.३ व्यापारी बँका आणि आर्थिक विकास

७.२ मध्यवर्ती बँक

७.२.१ प्रस्तावना

- अर्थ
- व्याख्या
- कार्ये
- उद्दिष्टे

७.२.२ पत नियंत्रण

- संख्यात्मक साधने
- गुणात्मक साधने

७.२.३ भारतीय रीझर्व बँक

- भांडवल
- संघटन
- कार्ये
- RBI ची आर्थिक विकासातील भूमिका

७.३ भारतीय सहकारी बँका

७.३.१ प्रस्तावना

- अर्थ
- संरचना
- कार्ये

७.३.२ प्राथमिक कृषी पतसंस्था (PACS)

- कार्ये
- प्रगती
- समस्या

७.३.३ जिल्हा मध्यवर्ती बँका

- कार्ये
 - प्रगती
 - समस्या
- ७.३.४ राज्य सहकारी बँक
- कार्ये
 - प्रगती
 - समस्या
- ७.४ बँकेत्तर वित्तीय संस्था
- ७.४.१ प्रास्ताविक
- बँकेत्तर वित्तीय संस्था: अर्थ आणि व्याख्या
 - वर्गीकरण
 - भारतीय रिझर्व बँक आणि बँकेत्तर वित्तीय संस्था
- ७.४.२ बँकेत्तर वित्तीय संस्था
- भारतीय आर्युविमा महामंडळ
 - सामान्य विमा महामंडळ
 - निधी
- ७.४.३ अन्य बँकेत्तर वित्तीय संस्था
- गुंतवणूक कंपन्या
 - चीट फंड
 - गुहकर्ज कंपन्या
 - भविष्य निर्वाह निधी
- ७.५ मुद्रा व भांडवल बाजार
- ७.५.१ नाणेबाजार
- नाणे बाजाराची वैशिष्टे
 - नाणे बाजाराची रचना
 - नाणे बाजारातील उपबाजार
 - नाणे बाजारातील दोष
- ७.५.२ भांडवली बाजार
- भांडवली बाजाराची वैशिष्टे
 - भांडवली बाजाराची रचना
 - भांडवली बाजारातील उपबाजार
 - भांडवली बाजारातील दोष
- ७.५.३ सेबीची कार्यपध्दती
- ७.६ बँक प्रणालीतील नवीन सुधारणा
- ७.६.१ बँकींग क्षेत्रातील सुधारणा
- ७.६.२ भांडवल बाजारातील सुधारणा
- ७.६.३ विदेशी चलन बाजारातील सुधारणा
- FERA

• FEMA

संदर्भ ग्रंथ

- ०१) प्रा. डॉ. राम देशमुख()स्थूल अर्थशास्त्र, विमल प्रकाशन, नांदेड
०२) प्रा. डॉ. मानकर/डांगे(२०००)भारतीय बँकींग प्रणाली, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर
०३) रूद्र दत्त, के.पी.एम. सुंदरम्()भारतीय अर्थव्यवस्था,
०४) डॉ. मोहिनी अग्रवाल()भारतीय अर्थव्यवस्था के विविध आयाम,
०५) एस. सी. वैद्य()मुद्रा बँकींग तथा अन्तराष्ट्रीय व्यापार
06) H.L. Ahuja (1996) Modern Economics, S. Chand & Company Ltd. New Delhi
07) K.K. Dewett (1995) Modern Economic theory, S.Chand & Company Ltd. New Delhi
08) Dr. P.K. Srivastava (2013) Banking theory & practice, Hi Malaya publishing House, Mumbai
09) T.T. Sethi() Money Banking & International trade,
१०) प्रा. बी.एल. माथूर (२००७) बँकींग एवं वित्त, पिंपळापुरे पब्लिकेशन, नागपूर
११) प्रा. के.के. पाटील व एम.एन. सोडगे () एम.पी.एस.सी. बँकींग, कैलाश पब्लिकेशन, औरंगाबाद.
12) M.V. Khan (2010) Indian Financial System, Tata MC Graw Hill, New Delhi.
13) S.B. Gupta (2004) Monetary Economics: Institutions Theory & Policy, S.Chand Pub. New Delhi.
14) Garden, Natarajan (2004) Banking Theory law & practice, Himalaya Publishing House, Mumbai.

८.१ संशोधन पध्दती

८.१.१ संशोधन

- अर्थ व उद्दिष्टे

८.१.२ संशोधन प्रकार

- प्रेरणा व महत्व

८.१.३ संशोधन समस्या

- संशोधन समस्या — अर्थ
- संशोधन समस्या निवड

८.२ संशोधन आराखडा व प्रकार

८.२.१ प्रस्तावना

- संशोधन आराखडयाचा अर्थ, व्याख्या
- संशोधन आराखडयाचे वैशिष्ट्ये आणि उद्देश

८.२.२ संशोधन आराखडा

- संशोधन आराखडयाची आवश्यकता आणि पाय—या
- आदर्श आणि व्यवहार्य संशोधन आराखडा

८.२.३ संशोधन आराखडयाचे प्रकार

- अध्ययनाच्या उद्देशावर आधारित
- अध्ययन दृष्टिकोनावर आधारित

८.३ माहिती संकलन

८.३.१ माहिती संकलन स्रोत

- प्राथमिक माहिती
- द्वितीयक माहिती

८.३.२ प्राथमिक माहिती संकलनाच्या पध्दती

- प्रत्यक्ष व्यक्तिगत अन्वेषण
- अप्रत्यक्ष मौखिक अन्वेषण
- प्रश्नावली आणि सारणी

८.३.३ द्वितीयक माहितीचे स्रोत

८.४ नमुना निवड पध्दती

८.४.१ प्रस्तावना

- व्याख्या
- वैशिष्ट्ये
- उद्देश

८.४.२ नमुना निवडीचे पध्दती

- यादृच्छिक पध्दती
- कोटा पध्दती
- संभाव्यता पध्दती

८.४.३ नमुना निवडीचे गुण—दोष

- गुण
- दोष
- नमुना पध्दतीचे मूल्यमापन

८.५ केंद्रीय प्रवृत्ती परिमाणे

८.५.१ केंद्रीय प्रवृत्ती

- अर्थ व स्वरूप

८.५.२ केंद्रीय प्रवृत्तीची परिमाणे

- माध्य/गणितीय माध्य — मापन, गुण, दोष
- मध्यगा — मापन, गुण, दोष
- बहुलक/भुईष्टक — मापन, गुण, दोष
- भौमितीक माध्य — मापन, गुण, दोष

८.६ विचलन परिमाणे

८.६.१ विचलन परिमाणे

- अर्थ व उद्दिष्टे

८.६.२ विचलनाची परिमाणे

- विस्तार — मापन, गुण, दोष
- चतुर्थक — मापन, गुण, दोष
- माध्य विचलन — मापन, गुण, दोष
- प्रमाण विचलन — मापन, गुण, दोष
- लॉरेन्झ वक्र

संदर्भ ग्रंथसूची

- ०१)डॉ.वा.भा. पाटील (२००६) संशोधन पध्दती, प्रशांत पब्लिकेशन, जळगाव
०२)प्रा. राम देशमुख(२०११) मूलभूत सांख्यिकी, विद्या प्रकाशन,नागपूर
०३)डॉ. विश्वास कदम (२०१४) सांख्यिकी पध्दती, कैलास पब्लिकेशन, औरंगाबाद
०४)डॉ. प्रदीप आगलावे(२०००) संशोधन पध्दती, विद्या प्रकाशन, नागपूर
05)P.B. Rathod(2010) Social Science Research, ABD Publishers, New Delhi.